

ne radi se samo kod Kineza, ista je neujednačenost i u našem pisanju drugih nekih egzotičnih, osobito dalekoistočnih imena (burmanskih, japanskih, korejskih). No u Koreji se susrećemo i s transkripcionim problemom, koji veoma slični na kineski.

Svi se još sjećamo nesretnog Korejskog rata. Onda se o glavnom gradu Sjeverne Koreje pisalo kod nas čas pod imenom *Fenjang*, čas pod imenom *Pjongjang*. Najveća južnokorejska luka zvala se čas *Pusan*, čas *Fusan*. I tu je uzrok isti: *Пхэньян* i *Pyongyang* i *Пусан* i *Fusan* (ne ulazeći još u to, da su i Rusi i Englezi nakon japanskog poraza promijenili svoje dotadašnje korejske transkripcije, a i od njih se bilo našlo kod nas tragova). Problem je dakle sličan kao i u Kini. Sve to traži svoje rješenje.

Kad bi Kinezi prihvatili latinicu, rješenje bi bilo lako: postupali bismo s njihovim imenima kao sa svima ostalima, što se pišu latinicom. No zasad od toga uza sva govorkanja nema još ništa, Kinezi samo pojednostavnjuju svoje pismo reducirajući broj znakova (t. j. forsiraju fonografske elemente na štetu ideografskih). Teško je uostalom i vjerovati, zbog prirode kineskog jezika (odnosno jezika), da bi Kinezi lako uveli latinicu. Vjerojatno im ne bi bila dosta latinica i ćirilica skupa, a potonja bi čak bila prikladnija kao osnova. Nama dakle preostaje samo da stvorimo svoju vlastitu transkripciju. Sâm ne predlažem ništa, reći ću samo jedno: *ruska je za temelj bolja, na zapadnoevropsku smo više navikli*. No problem moramo riješiti, tu su novine, knjige, udžbenici, enciklopedije. Pitanje je ozbiljno. Čitao sam prije nekoliko mjeseci u našim novinama, da su u blizini burmanske granice Kinezi likvidirali neke »gomindanske« bande. Koji će naš čitalac pogoditi, da je to zapravo samo ruska transkripcija za kuomintanške bande?

O IZGOVORU I TRANSKRIPCiji ORIJENTALNIH RIJEČI I IMENA

Ismet Smailović

Jedno važno pitanje, koje u našim pravopisima nije riješeno, a treba već jednom da se riješi, jest izgovor i transkripcija arapskih, perzijskih i turskih riječi, onosno imena. O tome je Alija Selmanović u 3. broju »Jezika« 1955. rekao svoje mišljenje i dao inicijativu da se to pitanje ozbiljnije shvati i stručno obradi, ali je i Dalibor Brozović u 3. broju ovogodišnjeg »Jezika« iznio svoje mišljenje u vezi s tim pitanjem, odbacujući izvjesne (ali mislim umjesne) prijedloge Alije Selmanovića. Budući da me to pitanje mnogo zanima i budući da ga treba prečistiti prije konačne redakcije našeg novog pravopisa, to se želim ovom prilikom osvrnuti na oba spomenuta prijedloga.

Točno je, da u našoj štampi i uopće u pisanim djelima (pa i u govoru) nije sve u redu s transkripcijom i izgovorom turskih, perzijskih, a osobito

arapskih imena. Uzroke takvom stanju naveo je Dalibor Brozović smatrajući prvim uzrokom: slabo poznavanje tih jezika. S tim se moramo složiti, ali se ne možemo složiti s prijedlozima, koji nisu u skladu s tom tvrdnjom. Naime, ovdje se radi o principu: da li ćemo orijentalna imena izgovarati i pisati po engleskim ili drugim zapadnoevropskim ortografskim i ortoepskim načelima, ili ćemo našu transkripciju i izgovor udešavati prema onom jeziku, iz kojeg neka riječ potječe. Mislim, da je teško u ovom pitanju držati se dosljedno i isključivo samo jednog principa, ma da je drugi princip bolji i naučno prihvatljiviji.

Ako bismo u tome principu bili kruti i nepopustljivi, onda bi trebalo pisati i izgovarati: Aldžezair (Alžir), Magrib (Maroko), Šam (Sirija) i sl., a to bi stvorilo zbrku pojmova i kod samih muslimanskih intelektualaca, jer ih malo ima, koji poznaju orijentalne jezike. Navedene i slične primjere, koje smo primili preko Evrope, moramo ostaviti u onom obliku, koji je ustaljen kao naš službeni geografski termin.

Ali ako u takvim slučajevima moramo odstupiti od arapske (turske i perzijske) ortoepije i ortografije, ne moramo to činiti u ostalim riječima, posebno u vlastitim imenima. Istina je, da mi nemamo u svojih 30 glasova pojedinih suglasničkih ekvivalenata prema arapskim glasovima, ali se u izgovoru i transkripciji moramo držati što bliže arapskom glasovnom materijalu, gdje god je to moguće. Pri tome treba voditi računa, da nam mjerilo bude arapski književni jezik, a ne vulgarni izgovori ili dijalekti.

Dalibor Brozović se zalaže za evropsku vokalizaciju arapskih imena tvrdeći, da Arapima vokali nisu mnogo važni, pa ih čak i ne pišu. Ne bismo se mogli složiti s takvom tvrdnjom, niti je uzeti kao razlog da je bolje pisati i izgovarati: Salah Salem (Salih Salim), Jusef (Jusuf), Mohamed (Muhamed) i t. d., jer arapski vokali imaju mnogo važniju funkciju, nego što misli Dalibor Brozović. Tko imalo pozna arapski jezik, znat će, da vokali utječu na padeže, t. j. promjena t. zv. hareketa (vokala) mijenja i padež imenice. O tome je i Alija Selmanović nešto rekao, kad je govorio o stapanju određenog člana *el* s imenicom. Pored toga i najneznatnija promjena vokala utječe još više na glagolske oblike, mijenjajući ne samo vremensko značenje glagolske radnje, već i aktivni i pasivni smisao. Na primjer: *velede* = rodio je, *vulide* = rođen je, *nasare* = pomogao je, *nusire* = pomognut je, *katele* = ubio je, *kutile* = ubijen je, *katlun* = ubijanje, *mektebun* = mjesto, gdje se piše (škola), *miktebun* = sredstvo, kojim se piše i t. d.

Prema tome Arapima su vokali vrlo važni, a ne pišu ih zato, što ih lako određuju po smislu i znaju im kvalitetu po značenju riječi u rečenici. To je sličan slučaj kao s našim akcentima. I mi, uglavnom, ne pišemo akcente, jer ih lako određujemo i pogađamo po smislu. Može li sada netko na osnovu toga tvrditi, da akcenti u našem jeziku nisu važni?

Još manje nas može uvjeriti u potrebu evropske (pogrešne) transkripcije ovakva argumentacija Dalibora Brozovića: »Osim toga rušili bismo bez potrebe dosadanje svoje navike.« Kakve su to navike?! Čije su to navike?! Zar je kod nas u Jugoslaviji opća navika, da se toliko poznata imena izgovaraju: Jusef, Mohamed, Salah, Salem, Tahar i t. d. U prvom redu u Bosni i Hercegovini takva vokalizacija spomenutih imena bila bi vrlo neobična (možda i smiješna) i u fonetskom i u ortografskom smislu, a studirajući u Zagrebu i putujući po Hrvatskoj nisam stekao uvjerenje, da su spomenuta imena s pogrešnom vokalizacijom ukorijenjena navika hrvatskog stanovništva. Isto se može reći i za Srbiju.

Da takvu pogrešnu vokalizaciju, udaljenu od arapskog jezika, naši ljudi ne osjećaju kao pravilnu, dokazuju nam i naši književnici: Njegoš, Andrić, Šantić, Ćorović, Kočić i dr., zatim većina pisaca školskih udžbenika, pa i naša narodna poezija. Nesreća je u tome, što to ne osjeća naša dnevna štampa, radio i svi drugi, koji olako preuzimaju izgovor i transkripciju orijentalnih imena preko zapadnoevropskih jezika ne vodeći računa, koliko to odgovara izvornim jezicima i *pravilnim* navikama naših ljudi.

Što se tiče arapskog suglasnika *h* (*hi*), ne bi bilo najbolje rješenje transkribirati ga našim *k*, jer fonetski stoji bliže glasu *h*. Nijemci su to bolje osjetili od Engleza, pa ga transkribiraju svojim slovom *ch*, jer im gotovo jednako zvuči kao u njihovim riječima: *machen, lachen, Bach, Loch* i sl. Budući da nam ne će nikad pasti na um, da navedene njemačke riječi fonetski transkribiramo i izgovorimo: *maken, laken, bak, lok*, to nema razloga da arapsko *hi* (*h*) izgovaramo i pišemo kao *k*. Uostalom, mi već imamo u nizu riječi uobičajeni izgovor arapskog glasa *hi* kao naše obično *h*: duhan, Hajrija, Halid, hajirli i t. d. Prema tome prijedlog Alije Selmanovića, da treba pisati *halifa*, a ne *kalif(a)*, sasvim je ispravan. Što se tiče imena grada *Kartum*, to bi moglo ostati tako, jer smo ga usvojili kao geografski pojam, isto kao i *Alžir, Maroko, Sirija* i sl.

Pisanje dvostrukih (udvojenih) suglasnika moglo bi se urediti tako, da se u izvjesnim riječima, u kojima i naši muslimani poštuju geminaciju, piše udvojeni suglasnik, na pr. *Allah, džennet, džehennem, Abdullah, kuvvet* i sl. No u riječima *Muhamed* i *Abdurahman* po fonetskom izgovoru i samih muslimana ne osjeća se sasvim jasno dvostruko *m* i *r*, pa bi se takve riječi mogle pisati bez dvostrukih suglasnika. Da je to tako, najbolje se vidi, ako se ta imena stave u neki padež, a naročito u vokativ.

Konačno, da bismo već jednom uredili što pravilniji izgovor i transkripciju orijentalnih imena, potrebno bi bilo, da novi pravopis obradi i ovo veoma važno pitanje, a naše novinske agencije ili redakcije važnijih listova trebalo bi da imaju bar jednog stručnjaka za orijentalne jezike, koji bi kao lektor i korektor davao stručne upute za pravilan izgovor i pisanje orijentalnih riječi.

NEKA PITANJA U VEZI S IMENICAMA NA — OST

Stjepan Babić

Daci i studenti muku muče s oblicima glagola tipa *zamijeniti* — *zamjenjivati*, uvijek se kolebaju između *zamijenjen* i *zamjenjen*, *zamjenjujem* i *zamijenjujem*. Ali ne griješe u tome samo oni. 11. veljače o. g. bio je u jednom našem dnevniku naslov: »Osvjetljeni problemi«. Da to nije bila obična štamparska griješka, vidi se po tome, što je to bio baš naslov, što nije bilo prvo izdanje i što je u istom broju, na istoj strani, u susjednom stupcu, bio ovakav naslov: »Baloni primjećeni u Pakistanu i Afganistanu«, a odmah zatim u vijesti: »Baloni američkog porijekla primjećeni su... Slični baloni primjećeni su...« Osnovni priručnik, Boranićev Pravopis, u ovakvim slučajevima ne pomaže mnogo, jer ćemo u njemu naći samo infinitiv; ostale oblike prof. Boranić je unosio samo onda, »kad bi mogla nastati sumnja o ispravnom obliku«, a sumnja se ovdje javlja upravo kod pojedinih oblika. Opazio sam naime, da pogrešaka gotovo i nema, kad je akcent iza nekadašnjeg glasa *ě*, češće su, kad je na njemu, a vrlo su česte, kad je ispred njega. To je i razumljivo, kad znademo, da se u nekim govorima ne čuvaju dužine, što je danas karakteristično i za izgovor u nekim našim gradovima, a baš o dužinama zavisi, da li ćemo poslije akcenta pisati *ije* ili *je*. I zato, dok ne dobijemo novi pravopis, koji će i u tom pogledu sigurno biti praktičniji, moramo imati na umu, da svi oblici trenutnih glagola tipa *zamijeniti* imaju *ije*, a oblici trajnih ili učestalih tipa *zamjenjivati* samo *je*. Kad dakle od nekoga glagola sa *ije* ili *je* nađemo u Boranićevu Pravopisu samo infinitiv, tada ti glasovi ostaju bez promjene u svim oblicima. Treba pri tome samo paziti, od kojega je glagola pojedini oblik, pa ćemo sa sigurnošću odabrati ispravan.

Time nisu iscrpena sva pitanja, koja se javljaju u vezi s tim glagolima. Od njih se danas često upotrebljavaju glagolske imenice i apstraktne imenice na *-ost*, pa opet dolazimo u sumnju, da li ćemo ih pisati sa *ije* ili *je*. Ako smo pročitali Boranićeve napomene ispred Rječnika, tada ćemo se kod glagolskih imenica još nekako i snaći, ali ćemo uzalud tražiti imenice na *-ost* od tih glagola; Boranić nema ni jedne, a Belić samo *prosvijećenost*. A danas su takve imenice vrlo česte. Evo nekoliko primjera iz »Vjesnika«: »... *neizmjenjenost* bonnskog političkog kursa...« (2. XII. 55.); »... *taktika* Sovjetskog Saveza izmijenjena u tome, što se sada više oslanja na *počijepanost*...« (6. I. 56.); »*Podijeljenost* Britanije u stavu prema Edenu« (10. I. 56.); »Drugi pak vide u odluci o deportiranju Makariosa *rješenost* britanske vlade...« (11. III. 56.). Vrlo su česte i u beletristici, i to ne samo danas, nego već i prije pedeset godina, na primjer kod K. Š. Đalskoga: »Tek godine davahu više *opredjeljenosti* crtama...« (»Osvit«, Zagreb 1914., str.